

tel Bohumil Mathesius, můžeme v lecčems znovu navazovat - u vědomí změn, nového literárního vývoje, jiných univerzitních a regionálních tradic i jiného postavení literatury ve společnosti.

Ivo Pospíšil

UŽ TŘETÍ SLOVAKISTICKÝ POČIN

Česko-slovenská vzájemnost a nezájemnost (editoři I. Pospíšil a M. Zelenka), Ústav slavistiky FF MU, Brno 2000, 150 s.

Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně už zhruba pět let prakticky naplňuje svůj prozíravý záměr, který povstal hned při jeho formování: stát se úplným slavistickým pracovištěm, které by obsáhlo šíři i hloubku různorodosti slavistických jazykových a literárněvědných problémů. Nejmladším samostatným oborem se v roce 1977 stala slovakistika, již mnozí zpočátku nebrali vážně, ale která si – již v rámci slavistiky – získala své pevné a nezaměnitelné místo.

Brněnský seminář slovakistiky navázal na tradici před a po druhé světové válce a za podpory odborníků ze Slovenska (mj. prof. J. Dolník, dr. A. Zelenková, dr. M. Nábělková) i domácích (doc. J. Bartáková, doc. V. Válek) a slovenských univerzit (zejména bratislavské, nitranské a prešovské) modeluje svoji specifickou tvář. Samozřejmě, že se od počátku potýkal a potýká s mnoha problémy obecnými (jako ostatní obory – zejména finančními), ale rovněž dalšími: dodnes např. chybějí pravidelné kontakty se slovenskými kulturními institucemi, při formování vědeckopedagogické základny bylo třeba zajistit externí vyučující a postarat se o učební texty... Učebnic a skript (specifických pro potřeby zahraniční slovakistiky) se nedostává stále. Ústav se proto snaží zajistit si je také z vlastních zdrojů. Jedním z nich jsou každoročně pořádané slovakistické konference, na nichž pozvaní hosté mapují klíčové problémy slovakistiky – a české slovakistiky zvláště – a rovněž otázky česko-slovenských vztahů.

Výsledkem každé konference je svazek textů, který slouží jako učební text a zároveň vítaná pomůcka pro slovakisty v českých zemích i na Slovensku. Takto vznikly dva svazky: *Brněnská slovakistika a česko-slovenské vztahy* (ed. I. Pospíšil, 1998) a *Slovakistika v české slavistice* (ed. I. Pospíšil a M. Zelenka, 1999). A v závěru uplynulého tisíciletí k nim přibyl třetí – *Česko-slovenská vzájemnost a nezájemnost*. Vyšel ve spolupráci s Literárněvědným oddělením Slovanského ústavu AV ČR v Praze a Literárněvědné společnosti při AV ČR.

Nejnovější svazek, byť není nijak vnitřně členěn, mapuje hned několik okruhů problémů. Klíčovým celkem jsou úvodní texty spojené se jménem slavisty světového jména, pražského profesora **Slavomíra Wollmana** a jeho půlstoletým vědeckopedagogickým působením. Wollmanova studie *Vzájemnost a nezájemnost jako předmět jazykové literárního bádání* se snaží postihnout postupnou jazykovou, kulturní a později státoprávní diferenciaci slovenských fenoménů z původně čechoslovakistického nazírání, na pozadí mnoha českých a slovenských mýtů a iluzí v obdobích společného historického vývoje obou našich národů. Další Wollmanův text *Padesát let v Slavii* se dotýká jeho působení v periodiku nesoucím titul „SLAVIA – časopis pro slovanskou filologii“, které v současné době vychází péčí Slovanského ústavu v Praze v nakladatelství Euroslavica a jehož je Wollman dlouholetým vedoucím redaktorem. Připomíná pohnutý vývoj periodika, reflexi různých slavistických oborů, kongresů a specializovaných sympozií v něm a zároveň místo slovakistiky na jeho stránkách. Tomuto časopisu se ve studii *Slavia v dějinách české a slovenské meziválečné slavistiky* věnuje rovněž **Miloš Zelenka**, jeden z jeho současných výkonných redaktorů. Akcentuje zejména klíčovou roli Slovince Matyáše Murka (v meziválečném období profesora Univerzity Karlovy), věnuje se počínům první badatelské generace při zakládání a rozvoji Slavie a vývoji periodika v době působení generace druhé (s vůdčí osobností Franka Wollmana) a třetí, do jejíhož čela se dostal Karel Krejčí, a zaznamenává úlohu slovenské slavistiky od samého počát-

ku existence časopisu. Osobnost a koncepční a metodologické aspekty díla S. Wollmana kreslí v textu nazvaném *Inšpirácia nadväznosti (Ku komparatívnej koncepcii Slavomíra Wollmana)* bratislavský profesor **Jozef Hvišč**. Vychází z autorovy knihy *Porovnávací metoda v literárnej vede (Bratislava 1988)* a v kostce analyzuje jeho komparativní výzkumy struktury literárních děl a typologická bádání nad literárními žánry. Nezapomíná přitom zmínit Wollmanovy slovenské kořeny (jeho matka Anna-Nina byla autorkou dvou próz pro děti a svazku esejů a její linie v rodokmennu sahá k rodům Jurkovičových a Hurbanových). „Wollmanovský“ blok doplňuje nejnovější část autorovy bibliografie – za léta 1995-99, která navazují na předešlé soupisy prací.

Velice zajímavým okruhem svazku jsou studie o slovenské literatuře v kontextu literatur sousedních národů, zejména českého. Freiburško-pražský vědec **Antonín Měšťan** ve svých úvahách *Česká a slovenská exilová literatura: shody a rozdíly* se snaží zmapovat a charakterizovat nejzávažnější díla slovenských autorů, která vycházela v zahraničí od roku 1945, a hodnotí vztahy českých a slovenských exilových nakladatelství a českého a slovenského samizdatu, ale rovněž úlohu Československé společnosti pro vědu a umění v Americe. Brněnský hugarista **Richard Pražák** v úvahách nazvaných *Jan Kollár a Maďari* podtrhuje úlohu tohoto původem slovenského básníka, který většinu života prožil v maďarském hlavním městě a neodmyslitelně patřil do československé duchovní pospolitosti a vzájemnosti, v obraně slovanských národů v Uhrách a přibližuje ohlas Kollárova díla v tehdejších maďarských literárních a kulturních kruzích. Bratislavská badatelka **Zuzana Kákošová** se ve studii *Humanistický básnik Juraj Koppay v českom literárnom kontexte* vrátila k výraznému zjevu slovenského i českého humanismu, jehož dílo v mnohém souvisí s latinským i českým literárním kontextem především 16. století v Čechách, přičemž vychází z dosud známých textů o autorovi, ale zejména z jeho latinsky psané poezie. Pohledy českých literárních vědců na slovenskou literaturu v práci *Slovenská literatúra očami českej pozitivistickej literárnej historiografie* komentuje **Miloslav Vojtech** z Bratislavy. Zdůrazňuje zvláště úlohu Jaroslava Vlčka a Alberta Pražáka a jejich literárněhistorických děl při syntetickém hodnocení slovenské literatury v rámci československých literárních dějin, zejména pak Pražákovu koncepci starší slovenské literatury, charakterizovanou mj. zařazením latinsky psané produkce do literární historiografie slovenské. Jistě ne na okraji ve srovnávacím pohledu na dvě blízké literatury stojí problematika překladu. Glosuje ji ve svém zamyšlení *Preklad v česko-slovenských súvislostiach. Epizóda z dejín česko-slovenskej vzájomnosti/nevzájomnosti* bratislavská badatelka **Mária Kusá**, přičemž se vrací k historickému vymezení našich vzájemných literárních vztahů na kongresu slovenských spisovatelů v roce 1936.

Literární otázky v nejnovějším brněnském slovákistickém svazku vhodně doplňují studie zaměřené na jazyk. Jazykové vymezení slovenštiny z původního českého kontextu ve svých poznámkách *Slovensko-české vztahy v zrkadle jazykovo-kultúrneho vývinu* ozřejmuje bratislavský **Ján Doruľa**, do soudobé teorie jazykové kultury hlouběji nahlédla **Juliana Beňová** (rovněž z Bratislavy) ve studii *Formovanie slovenskej teórie jazykovej kultúry a princíp funkčnosti v tejto teórii*. Na konkrétní vztahy Čechů a Slováků v rovině jazykové poukazuje ve svém zamyšlení nazvaném *Rozdelenie a „vzdalovanie“*. *Niekoľko pohľadov Mira Nábělková* (působící v Bratislavě, Brně i Praze), přičemž si mj. všímá působení češtiny na slovenštinu v médiích, ale rovněž slovenštiny jako jazyka menšiny v českých zemích.

V příspěvku *Jan Helcelet a otázky česko-slovenskej vzájomnosti a nevzájomnosti* se **Anna Zelenková** z Prahy vrací k cestám tohoto zapomínaného moravského buditele a publicisty na Slovensko a k jeho názorům na česko-slovenskou otázku. Vztahy Čechů a Slováků a jejich národních literatur novějších a nejnovějších dějin komentuje ve své práci *Česko-slovenské meziliterární vztahy: tradice a perspektivy* pražský badatel **Milan Pokorný**. Všímá si rovněž české slovákistiky, zvláště v souvislosti se slovákistickým seminářem v Brně.

Brněnský slavista **Ivo Pospíšil** ve stati *Literárněvědná slovákistika v některých brněnských vědeckých periodikách* zdůrazňuje, že zatímco dříve se slovak v tomto tisku objevovala sporadicky a spíše v českém či širším kontextu, od 90. let jich přibývá a dostávají specifický charakter. Pražský badatel **Jiří Bečka** se v práci *Sborníky Carpatica a společenské vědy* vrací k významu vydavatelské činnosti Sboru pro výzkum Slovenska a Podkarpatské Rusi v meziválečném období a k úloze, již tato instituce měla v poznávání Slovenska, jeho kultury, literatury a jazykovědy.

Nejnovější slovakistický svazek uzavírají dvě specifické studie: brněnského historika **Františka Hejla** *Alexander Dubček – obhájce a politik česko-slovenské vzájemnosti* a pražské badatelky **Lubomíry Havlíkové** *K počátkům české a slovenské byzantologie*. P. J. Šafařík – J. Bidlo – M. Weingart.

Ludvík Štěpán

KULTIVOVANÝ ČESKÝ LEV TOLSTOJ

Miloslav Jehlička: *Lev Tolstoj – vypravěč a vizionář*. Redakce Ctirad Kučera. Ústí nad Labem 1999, 222 stran, vychází s podporou Ústavu slovansko-germánských studií Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem.

Dlouhá léta uvádí dílo Lva Tolstého do českého prostředí doc. Miloslav Jehlička. Jeho pojetí Lva Tolstého se v lecčems liší od předchozích pojetí především ve zdůraznění vnitřně diferencovaného realismu a Tolstého vypravěčství: to interpretovi umožňovalo vykládat Tolstého v podstatě bez ohledu na poryvy doby, neboť všichni uznávali Tolstého jako umělce a realismus v širokém, nedogmatickém slova smyslu byl také obecně přijatelný. Tato plocha umožňovala koneckonců vypravěčství i samotnému badateli, který nám prezentuje svůj příběh o Lvu Tolstém, příběh v mnohém poutavý, v každém případě střídmy a vkusný. Lev Tostoj je tu v sadě kapitol, které v uplynulých letech vycházely jako studie, doslovy či předmluvy a které autor u příležitosti tohoto vydání upravil (snad by charakter těchto úprav mohl být alespoň zmíněn pro laického čtenáře, jemuž je knížka – kromě odborníků – jistě také určena), ukázán jako mistr psychologické prózy, jako pečlivý cizelátor literárních žánrů. Je to poněkud jiný portrét, než jaký nám po desetiletí sugerovali někteří vykladači: Tolstoj jako takřka sociolog, jako „zrcadlo ruské revoluce“, ale také jako robustní anarchista formy, jak o něm zpočátku smýšleli jeho evropské recenzenti. Jestliže autorka předmluvy Jaroslava Janáčková píše o Jehličkově knize jako o daru české kultuře na předěl tisíciletí, vyzývá nás maně k úvahám, nakolik je tento ruský spisovatel, u nás kdysi tolik oblíbený, v dnešní České republice vůbec živý. Nehledě na snahu redukovat na minimum vše ruské nebo zdůrazňovat jen jistý pohled a konjunkturální autory a názory, je Tolstého životnost viditelná z intimní komunikace se studenty: mladí rusisté objevují, jaké bohatství v sobě ruská kultura a literatura skrývá, učí se ji jemněji rozlišovat a neposuzovat ji jen z hlediska novodobého obrazoborectví a prevalence protežovaných kultur. Českou doménou byla vždy racionalita a současně citlivost: neschopnost bránit se vnucovaným vzorům, ale současně až neuvěřitelné lpění na vlastních představách, které nepřestávají doutnat pod povrchem a pak se ve vhodnou chvíli objeví jako netknuté, v plném lesku; připomínat takto osud díla Tomáše Masaryka, Franze Kafky nebo Karla Čapka by bylo zbytečné. Proto se lze domnívat, že i hodnoty poskytnované dílem Lva Tolstého přechkají nepřizeň lidí a doby. Jehličkova koncepce Tolstého k této české tradici zjevně patří.

Soubor Jehličkových studií je sestaven v podstatě chronologicky a druhově (žánrově): na počátku stojí text o autobiografické trilogii, pak následuje analýza povídky *Trojí smrt*, partie o cyklu sevastopolských povídek, které v duchu B. Ejchenbauma chápe jako etudy k *Vojně a míru*. Pojednání o próze *Polikuška* je následováno kapitolou *Poetický román*, analýzou románů *Kozáci* a *Rodinné štěstí* a vrcholí pojednáním o *Vojně a míru* (*Román o zákonitostech lidského bytí*) a jejích třech epizodách. Tady bychom se – na vrcholu uměleckého vývoje Lva Tolstého – měli zastavit. Jehličkův přístup k Tolstému je komplexní a současně teleologický: všímá si nejen velkých románových staveb, ale také drobnějších útvarů, literárních děl na přelomu epoch apod., takže tu najdeme pasáže o raných dílech, ale také o *Otcí Sergijovi*, *Kreutzerově sonátě*, *dramatech*, ale i o korespondenci a o Tolstého publicistice včetně statí o umění – to vše účelově zřetězeno, viděno tak, že jedno dílo je jakoby preludiem druhého.

Dalším podstatným rysem Jehličkova Tolstého je jeho poetizace a lyrizace ruského autora, řekl bych snad až jeho turgeněvizace: to prozrazují již názvy jednotlivých studií či kapitol (*Poetický*